

SMÄRRE MEDDELANDEN.

YLLEBRODERIER I SKÅNESLÖJDEN.

De här avhandlade konstsömmarna te sig vid första påsyn rätt olikartade. Och dock hava de mycket gemensamt. Thérèse de Dillmonts bekanta *Encyclopédie des ouvrages de dames* lämnar med sina utmärkta bilder det bästa tillfälle till jämförelser på detta område. I avdelningarna *La broderie sur toile* och *La Tapisserie* upptagas ett femtiotal arter av konstsöm från Öster- och Västerland, vilka äro inbördes besläktade. Och vi återfinna bland dem motstycken till konstsöm i den skånska hemslöjden. Det synes vara särskilt två slag av stygn, vilka framstå som uråldriga och grundläggande, nämligen stjälk- och korsstygn.

Tekniken i broderiet fig. 1 torde efter Dillmont kunna betecknas som *bruten plattsöm*. Vi se, att detta arbetssätt står stjälsömmen nära. Mönstret är sammansatt av diagonalt byggda figurer, vilka uppstå därigenom, att för varje stygn nålen föres på snedden, så att avigsidan företer idel snedstygn under det stygnen på framsidan äro rätliniga. Varje stygn ligger över fyra och under två inslagstrådar i tyget.

Mönstret i fig. 2 är framställt genom *korssöm* och i fig. 3 med *tvistsöm*. Ej sällan får man se båda dessa sömarter på samma föremål, konturerna i tvistsöm samt fyllnads- och bottenstygn i korssöm.

Twistsömmen sys radvis med ett kort och ett långt stygn omväxlande. När en rad är färdigsydd, fortsätter man med en liknande intill denna. Man kan då låta antingen de korta eller de långa

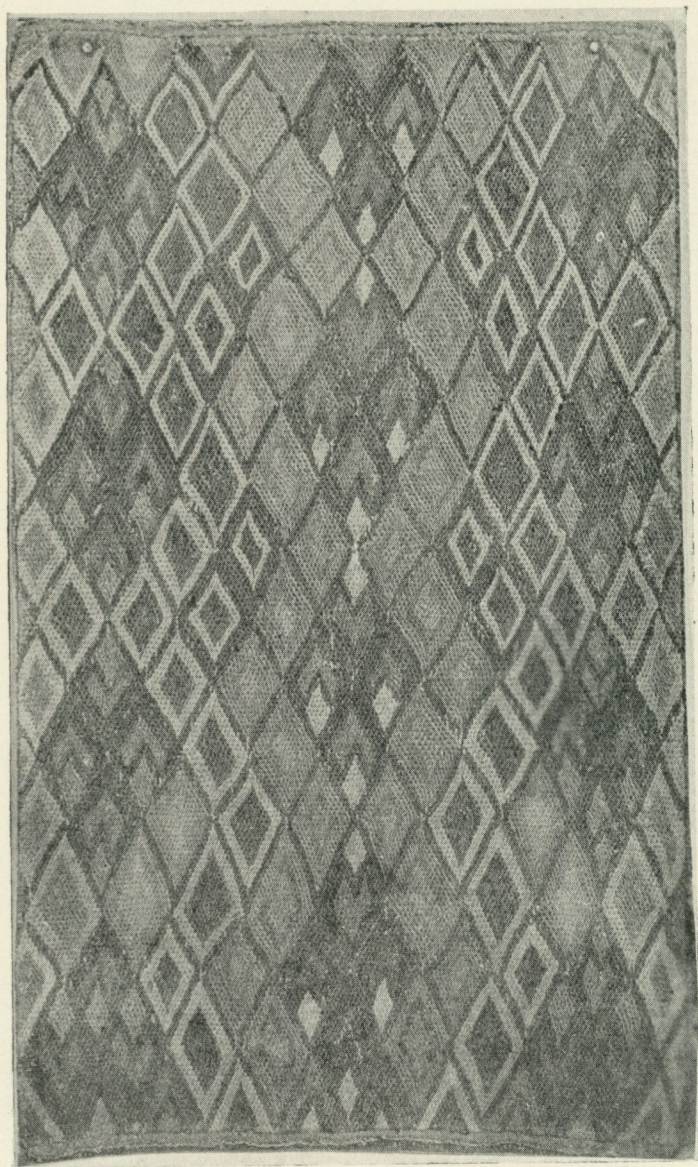

Fig. 1. Hyende. Ystads museum.

stygnen mötas, vilket ger sömmen något olika utseende. I Skåne har det brukats att sy nedifrån uppåt, hos Dillmont, där denna söm kallas *point grec*, läggas stygnen horisontalt. Vid jämförelse visar

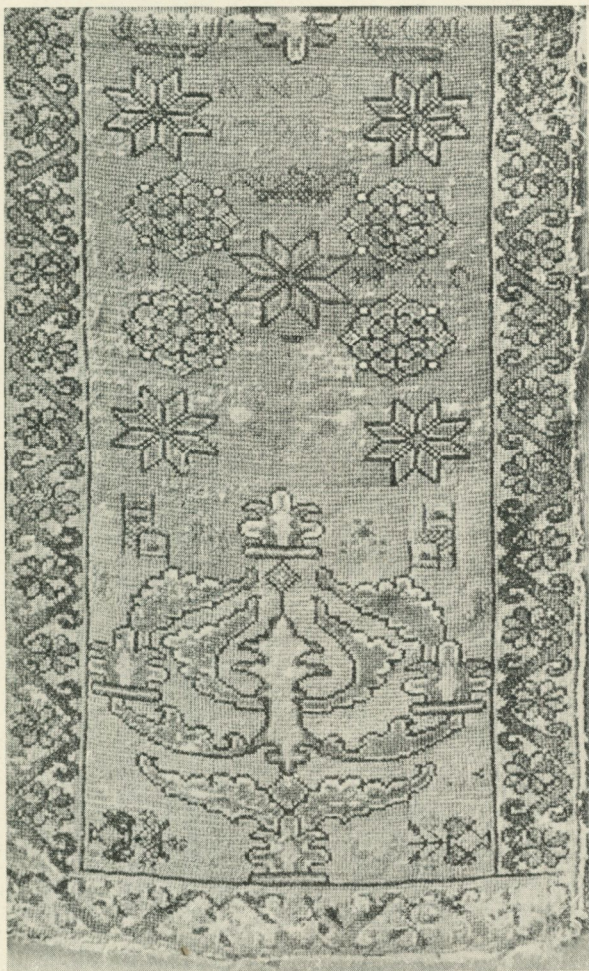

Fig. 2. Åkdyna, korssöm. Stäfvie sn, Torna hd, Skåne. Nord. M. 1,231.

sig en påtaglig överensstämmelse mellan denna och de sömtekniker, vilka i hennes nämnda verk gå under namn av dubbelsidigt monte-negrinskt korsstygn, algeriskt flätstygn och slaviskt flätstygn m. fl.

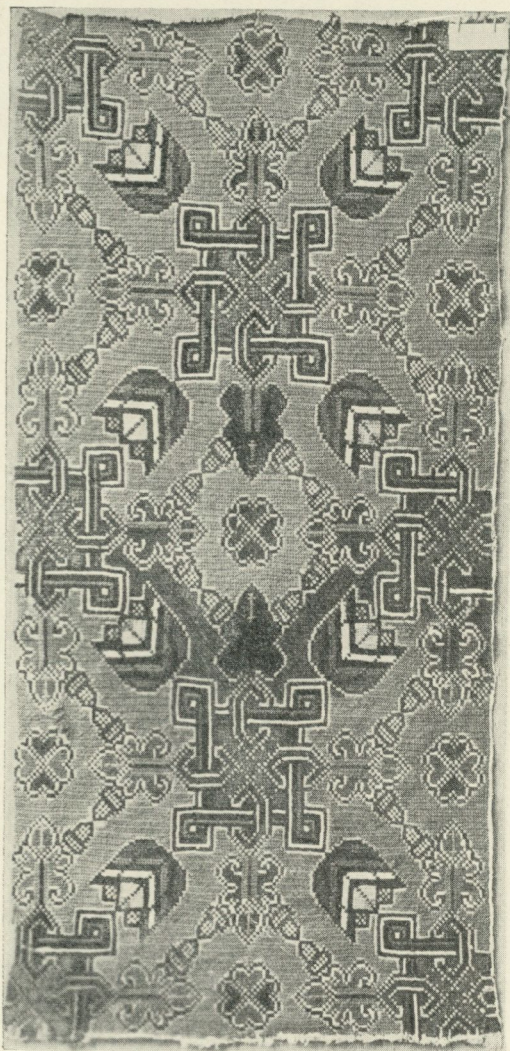

Fig. 3. Åkdyna, tvistsöm. Skåne. Nord. M. 9,922.

I slaviska länder användes tvistsömmen för prydnade av till dräkten hörande linneplagg.

Snarast tordetvistsömmen kunna definieras som en kombination av stjälk- och korssöm. På grund av sömmens flättningsliknande utseende bär den namn som point natté och Zopfstich. Möjligen kan den svenska benämningen även hava avseende härpå och stå i relation till det engelska twist i dess sekundära betydelse av fläta. Emellertid plägade såväl denna som de andra yllebroderier, varmed vi här sysselsätta oss, sys på en stramaljartad linneväv, som av ålder hetat tvist och som karakteriseras därav att två och två varp- och inslagstrådar gå tillsammans. Man kan därför ej komma alldeles ifrån den tanken, att namnet måhända skall beteckna »en söm på tvist».

Broderier av typ som fig. 4 äro liksom typ 1 sällsynta i jämförelse med tvistsömmade dynor, vilka på Lundatrakten och längre utåt förekommo så gott som i varje stuga. Detaljteckningen visar hur denna *plattsöm* är utförd och hur såväl arbetssätt som mönster-

effekt ej så litet påminner om röllakan, fast trådarna här ligga över varpen.

En ännu mera direkt motsvarighet inom vävnadskonsten har stjälsömmen. Hos Dillmont förekommer ett point de tricot, som säges vara la traduction brodée des tapis de Sumac. Syr man två rader motställda stjälkstygn som på vårt prov, får man ett arbetsresultat, som ger illusion av flätning. På detta sätt har D:s tricotstygn åstadkommits, och vi se på analysen av sumaktekniken, att medelst snärjningen varvvis kring varptrådarna samma trådläge uppstår som i sömmen, och likaledes att såväl arbetssätt som vävnadsyta förete en påtaglig frändskap med tvistsöm. Sumakmattorna tillhöra den kaukasiska mattgruppen och äro besläktade med de österländska kelims. Namnet kommer av SHEMAKHA,

benämningen på huvudorten i den kaukasiska provinsen Schirwan.

Rätt ofta har man tillfälle att bli erinrad om bygdebroderiernas nära relation till såväl äldre kyrklig textilkonst som högre ståndsföremål för hemmets prydnad. Så ingår exempelvis ett magnifikt täcke från 1600-talet i Nordiska Museets samlingar, söm-

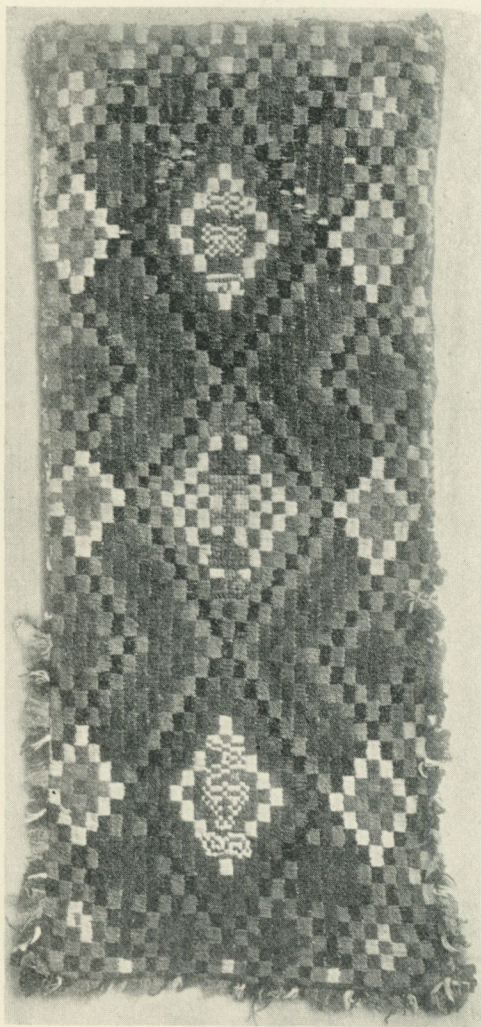

Fig. 4. Åkdyna från Fru Ahlstedt, Skyttehög, Skåne. Nord. M. 127,391.

mat som fig. 1. Provinzialmuseum i Hannover gömmer på ett praktfullt antependium från 14 årh., sytt på liknande sätt i silke och silvertråd med figurala framställningar, omgivna av rik ornering. Likaså pryder tvistsömmen åtskilliga märkliga sakrala och andra föremål i museerna. Kunstgewerbemuseum i Köln har flera

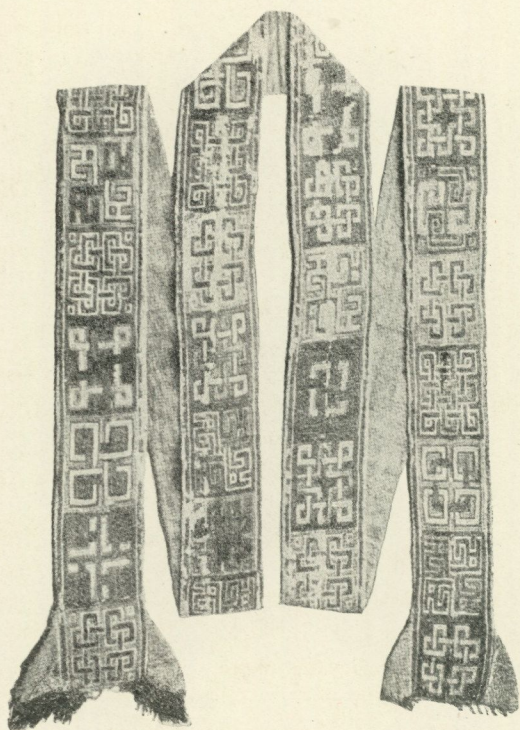

Fig. 5. Stola med silkebroderi från början av 13 årh. Schnütgenmuseum, Köln.

vackra prov på sådana gamla broderier, varibland den här avbildade stolan, vilken synes mig särskilt intressant, då motivet är den i skånsk tvistsöm så ytterst vanliga valknuten. Fig. 5.

Bland ornamenten i skånetvistsöm finna vi åtskilligt, som tillhör även konstvävnaderna som den åttauddiga stjärnan m. m., men ornamentiken har dock en påtaglig och förnäm särprägel. Karaktäristiska motiv äro utom valknut särskilt granatäpple och tulpan

jämte palmett och arabesker med och utan blommor samt attabla-rosen: lotusblomman. Åtskilliga ytmönster visa överensstämmelse med proven på märkdukar och äro troligen hämtade ur 16- och 1700-talens mönsterböcker.

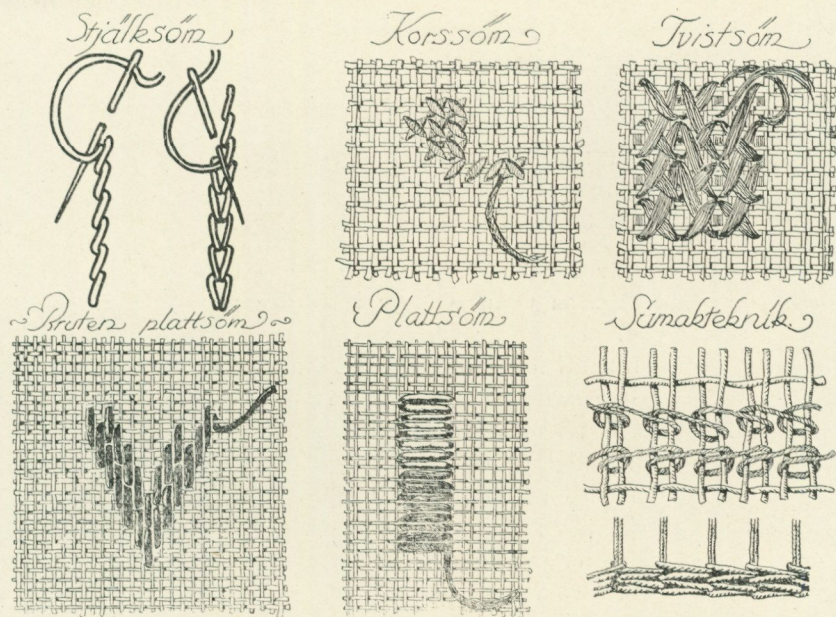

Fig. 6. Schematisk framställning av olika stygn.

Detaljritningarna för stjälksöm äro efter Agnes Branting, Prydnadssöm, Sthlm 1910, för kors- och tvistsöm ur Dillmonts Encyclopédie och för sumak ur Notes on Carpet-knotting and weaving, Victoria and Albert Museum, 1920.

Maria Collin.